

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

DÜNYA VE TÜRKİYE'NİN DIŞ BORÇ ANALİZİ

MUSTAFA KESKİN

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
Ocak, 2023
www.kto.org.tr

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

DÜNYA VE TÜRKİYE’NİN DIŞ BORÇ ANALİZİ

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. DÜNYA’NIN GENEL DURUMU	1
3. İMPARATORLUKTAN CUMHURİYETE KALAN BORÇLAR	4
4. CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN DURUMU	5
5. SONUÇ.....	9
6. KAYNAKÇA.....	9

1. GİRİŞ

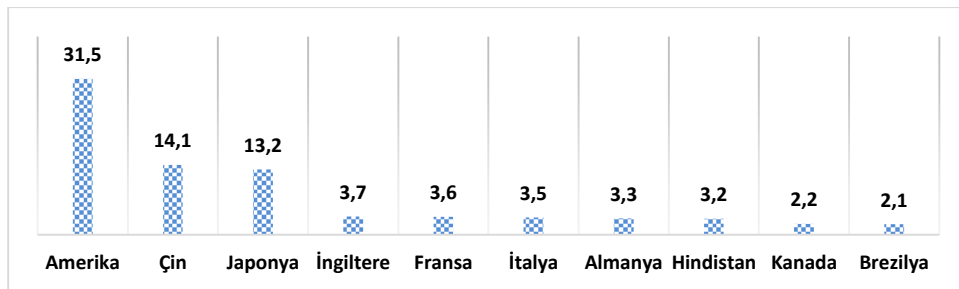
İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sınıflandırılmıştır. Gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun %20’sini oluştururken gelişmekte olan ülkeler %80’nini oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin %80’lik diliminin %20’si ise sahip olduğu yetersiz kaynaklardan dolayı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik refaha erişebilmeleri için giderlerini karşılayabilecek bir gelire ve kalkınmaları için tasarrufa ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ülkeler sahip oldukları gelir-tasarruf dengesizliklerini iç ve dış borçlanma ile dengede tutmaya çalışmaktadırlar.

Bu araştırma Osmanlı döneminden günümüze kadar meydana gelen borç istatistiklerini detaylıca analiz etmiştir. Bu incelemeler kapsamında dünyanın en borçlu ülkelerinin sıralaması, milli gelire oranla kamu borcu en yüksek olan ülkeler, imparatorluktan cumhuriyete kalan borçlar, Osmanlı Devleti’nin bütçe açıkları ve borçları, Cumhuriyet sonrası Türkiye’nin önemli dış borç gelişmeleri, Uluslararası Para Fonu ile Türkiye’nin borç istatistikleri, Türkiye’nin brüt ve net dış borç detayları, kamu net borcu ile Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim borcunun gayri safi milli hasılaya oranı konularına değinilmiştir.

2. DÜNYA’NIN GENEL DURUMU

Uluslararası Finans Enstitüsü’nün yaptığı çalışmalara göre 2022 yılında küresel borç geçen yıla oranla 3.3 trilyon dolar artış göstererek 305.3 trilyon dolar olmuştur. Küresel borcu en çok olan ilk on ülkenin borçları toplamı 80.4 trilyon doları bulmaktadır. Bu rakam küresel borç miktarının neredeyse 4/1’ini teşkil etmektedir.

Grafik 1: Dünya'nın En Borçlu İlk 10 Ülkesi (Trilyon Dolar, 2023)

Kaynak: <https://www.usdebtclock.org/world-debt-clock.html>

Bir ülkenin kamu borcunun gayri safi yurt içi hasılasına oranı o ülkenin ekonomisinde kullanılan ölçüm araçlarından biridir. Bu oran ne kadar yüksek olursa ülkenin ekonomisi o borcu ödemede o kadar güçlük çekeceği anlamına gelmektedir. Düşük olması ise ülke ekonomisinin borç ödemekte fazla zorlanmayacağını göstermektedir.

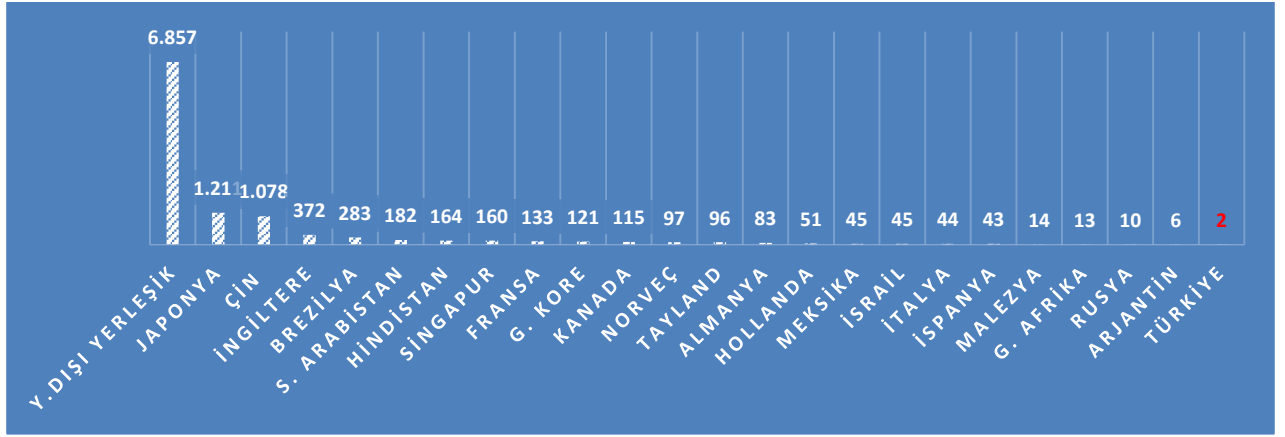
Ülkelerin ulusal borçlarının yanı sıra dünyadaki tüm tüzel ve gerçek kişilerin borçlarının tamamına küresel borç denilmektedir. Küresel borçları oluşturan 4 temel unsur aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 1: Küresel Borç Kavramını Oluşturan Unsurlar

Bir ülke belirli dönemlerde çıkarttığı devlet tahvillerini diğer ülkelere, bankalara, finans kuruluşlarına, sigorta şirketlerine, kurumsal ve bireysel yatırımcılara satarak borç vermektedir. Borç alacak ülkelerin profilleri birbirinden farklıdır. Örneğin ABD’nin çıkarttığı tahviller düşük risk arz ettiği için geri ödemesinde sorun yaşanacağı düşünülmemektedir. Japonya ve Çin yüksek miktarda ABD tahviline sahiptir.

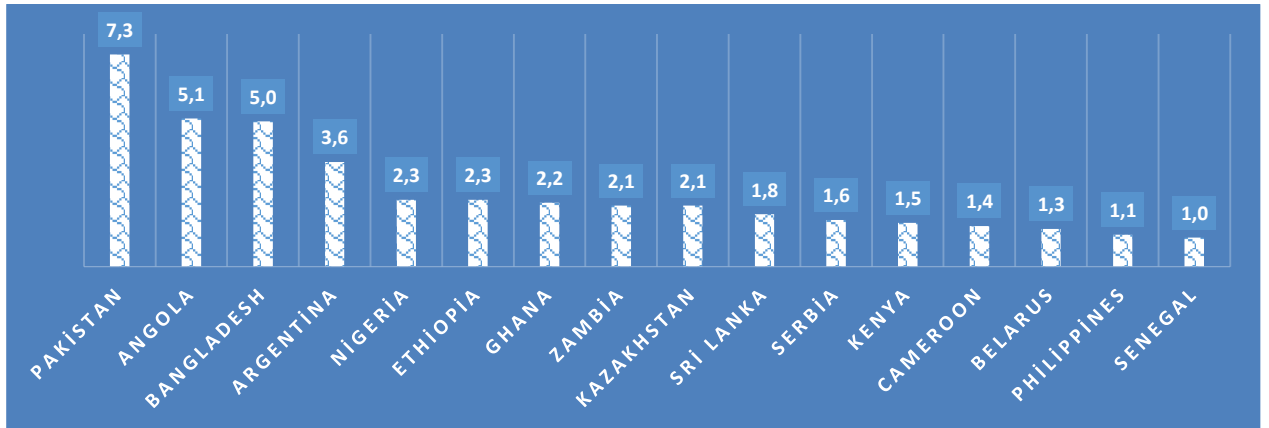
Grafik 2: ABD Tahvil Portföyü (2020, Milyar Dolar)

Kaynak: Hangi ülkede ne kadar ABD tahvili var? - Bloomberg HT

Net borç-alacak dengesi incelendiğinde başta Japonya olmak üzere Almanya ve Çin dünyaya en çok borç tedariki yapan ülkelerin başında gelmektedir. Net borç-alacak dengesine göre küresel olarak en çok borç alan ülke ise ABD’dir. Gelişmiş ülkelerin arasında en çok borç tedariki yapan ülkelerden biri de Çin’dir. Afrika ülkeleri dâhil gelişmekte olan ülkelerin çoğu Çin’den kredi temin etmektedir. 2022 yılında dünyanın en düşük gelirine sahip 74’e yakın ülkenin toplam borçlarının yaklaşık %37’si Çin’e ödenecektir. Türkiye’nin de Çin’e 289 milyon dolar borcu bulunmaktadır.

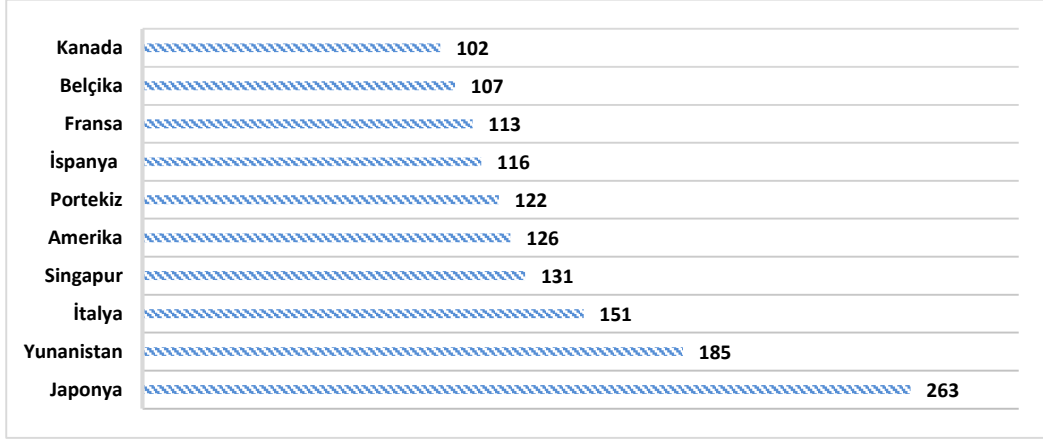
Grafik 3: Çin'e Borçlu Olan Başlıca Ülkeler (2021, Milyar Dolar)

Kaynak: <https://databank.worldbank.org/source/international-debt-statistics>

Uluslararası Para Fonu’nun Dünya Ekonomik Görünüm Raporu incelendiğinde, 2022 yılında gelişmiş ülkeler arasında milli gelirine oranla kamu borcu en çok olan ülke %263 ile Japonya olmuştur. Yunanistan %185 ile ikinci iken İtalya ise %151 ile üçüncü sırada gelmektedir. Türkiye sahip olduğu % 37’lik oranla son sıralarda bulunmaktadır.

Grafik 4: Milli Gelire Oranla Kamu Borcu En Yüksek Olan Ülkeler (2022, %)

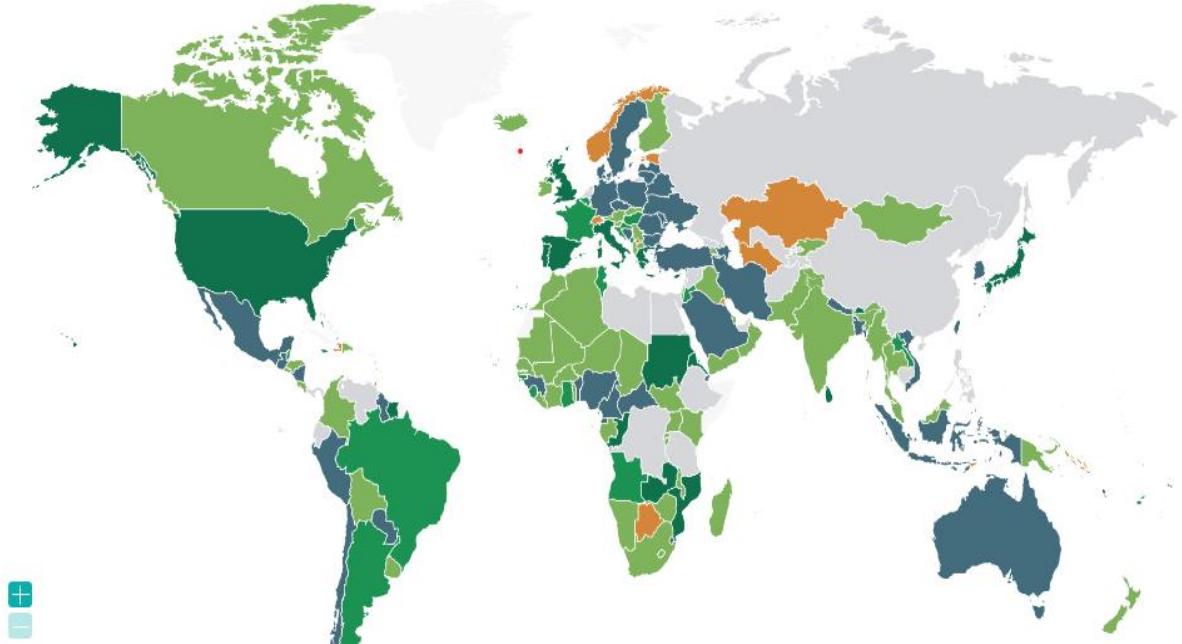

Kaynak: Gelişmiş ekonomilerde borç seviyeleri alarm veriyor (aa.com.tr)

Aşağıdaki dünya haritasında milli gelirine göre kamu borcu en yüksek olan ülkeler renklerine göre verilmiştir. Yukarıdaki grafikte bulunan ülkelerin koyu renkli olduğu görülmektedir.

Resim 1: Milli Gelire Oranla Kamu Borcu En Yüksek Olan Ülkeler (2021, %)

● %100 veya daha fazla ● 75% - 100% ● 50% - 75% ● 25% - 50% ● %25'ten az ● veri yok

Kaynak: Global Debt Database - Central Government Debt (imf.org)

3. İMPARATORLUKTAN CUMHURİYETE KALAN BORÇLAR

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne kalan borçlar ve Osmanlı Devleti’nin bütçe açıkları hakkında detaylı incelemeler yapılmıştır. Aşağıdaki şekilde Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne kalan borçlar ve diğer çeşitli bilgiler verilmiştir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_d%C4%B1%C5%9F_bor%C3%A7_tarihi

Osmanlı Devleti’nin borçlarından kaynaklanan bütçe açıkları aşağıdaki tabloda belirli tarihlerle verilmiştir. Buna göre 1841 yılında 4.1 milyon kuruş bütçe açığı oluşurken yıllara göre artmış ve 1849 yılında yaklaşık 89 milyon kuruşa kadar yükselmiştir.

Tablo 1: Osmanlı Devleti’nin Belirli Bir Dönemlerdeki Bütçe Açıkları

Bütçe Açıkları	
1841	4.163.000 Kuruş
1847	15.263.404 Kuruş
1848	38.586.642 Kuruş
1849	88.998.000 Kuruş
Toplam İç Borçlanma (1854)	15 Milyon Sterlin

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_d%C4%B1%C5%9F_bor%C3%A7_tarihi

Osmanlı Devleti’nden kalan borçlar incelendiğinde iç borçlanma 84.5 milyar Türk Lirası iken toplam dış borçlanma ise yaklaşık 45 milyar Türk Lirası’na ulaşmıştır.

En çok borç alınan ülkelerin başında Suriye (11,1 milyar Türk Lirası), Yunanistan (11 milyar Türk Lirası) ve Irak (6,7 milyar Türk Lirası) gelmektedir.

Tablo 2: Osmanlı Devleti’nden Kalan Borçların Ülkelere Dağılımı (Türk Lirası)

Türkiye	84,5 ML	65,3
Suriye	11,1 ML	8,5
Yunanistan	11,0 ML	8,5
Irak	6,7 ML	5,2
Yugoslavya	5,4 ML	4,1
Filistin	3,2 ML	2,5
Bulgaristan	1,7 ML	1,4
Arnavutluk	1,6 ML	1,3
Suudi Arabistan	1,6 ML	1,2
Ürdün	1,5 ML	0,06
Yemen	1,1 ML	0,09
İtalya	243 MN	0,15

Kaynak: Türkiye'de dış borç tarihi - Vikipedi (wikipedia.org)

4. CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’NİN DURUMU

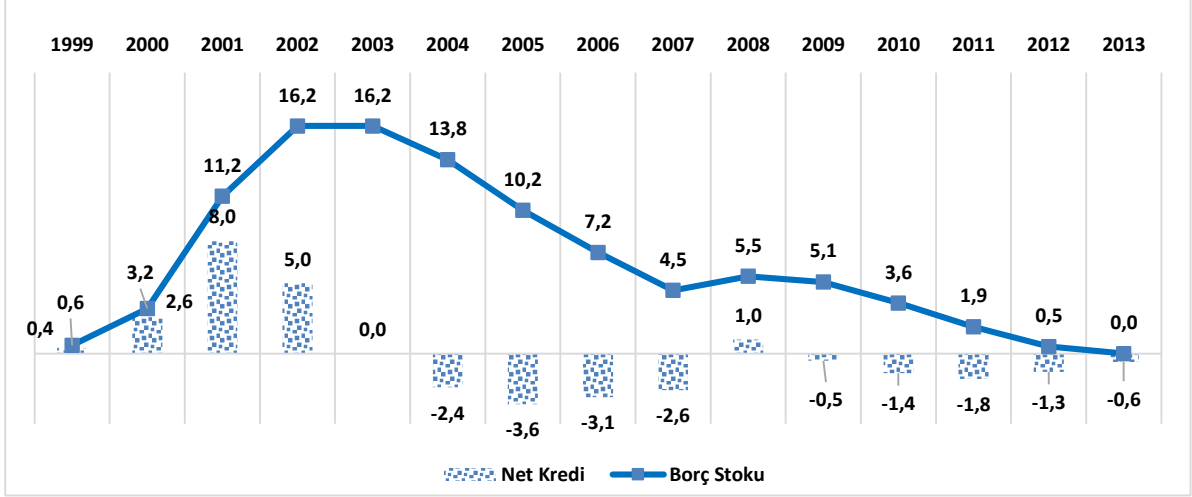
1923 Cumhuriyet’in ilanından sonraki zamandan günümüze kadar gelişen borçlanma durumu analiz edilmiştir. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti ilk borcunu Amerika Birleşik Devletleri’nden temin etmiştir. Aşağıdaki şekilde 1930 yılından 2014 yılına kadar olan önemli borç gelişmeleri yer almaktadır.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_d%C4%B1%C5%9F_bor%C3%A7_tarihi

Türkiye’nin Uluslararası Para Fonu (IMF)’den aldığı krediler ve borç stoku incelendiğinde 2002-2003 yıllarında 16,2 milyar SDR (özel çekme hakkı) ile borçlulukta rekor yıllarını yaşamıştır. 2007 yılına kadar düzenli bir şekilde düşürülen borç 2008 yılında hafif artırıldı da 2013 yılına gelindiğinde sıfırlanmıştır.

Grafik 5: Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu'ndan Net Kredi Kullanımı ve Borç Stoku (Milyar SDR)

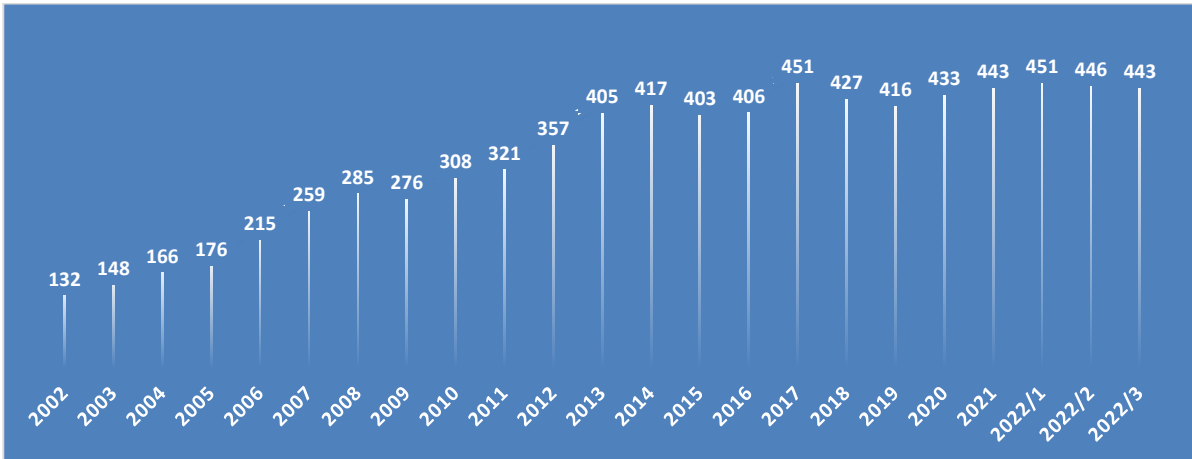

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre 2022 yılı Haziran ayında Türkiye'nin brüt dış borcu 442,8 milyar dolar, net dış borcu ise 220,6 milyar dolar olmuştur. Brüt dış borcun (442,8 milyar dolar) milli gelire oranı %52,6 olarak gerçekleşmiştir. Hazine garantili dış borcu ise 15,1 milyar dolar olmuştur.

Türkiye'nin yıllara göre brüt dış borcu incelendiğinde 2002 yılında 132 milyar dolar iken kademeli bir şekilde artış göstererek 443 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye son 20 yılda brüt dış borcunu %236 oranında artırmıştır.

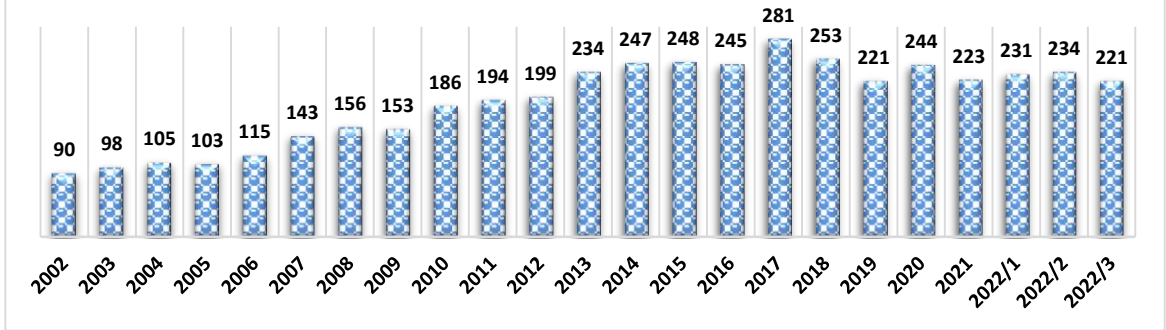
Grafik 6: Türkiye'nin Brüt Dış Borcu (2002-2022, Milyar Dolar)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Türkiye'nin yıllara göre net dış borcu analiz edildiğinde ise 2002 yılında 90 milyar dolar olan miktar kademeli olarak yükselmiş 2013 yılından itibaren ise 230-240 milyar dolar paritesinde gezinmiştir. 2017 yılında ise 281 milyar dolar ile tavan miktarı görmüştür.

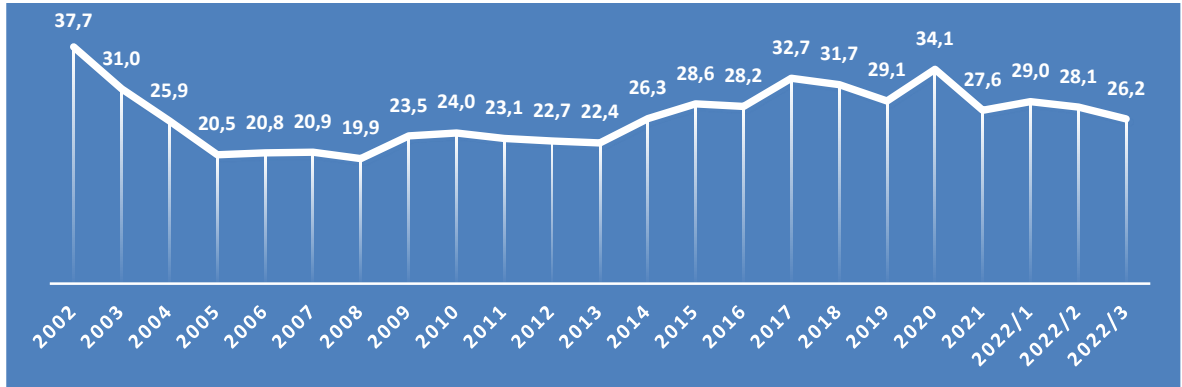
Grafik 7: Türkiye’nin Net Dış Borcu (2002-2022, Milyar Dolar)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Net dış borcun (221 milyar dolar) milli gelire oranı ise %26,2 olmuştur. Söz konusu oran bir ülkede ne kadar fazlaysa, o ülkenin borcunu ödeyememe riski de o kadar yüksek olmaktadır. Bu durum ise piyasalarda finansal paniğe yol açabilmektedir. Bu hususta Türkiye’nin durumu büyük bir risk teşkil etmemektedir.

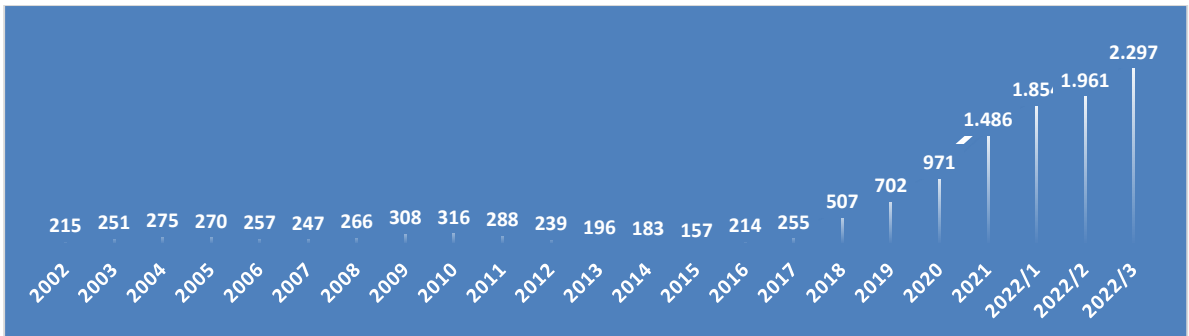
Grafik 8: Türkiye’nin Net Dış Borcu / GSYH (2002-2022, %)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Kamu net borcu bu dönemde 2 trilyon 297 milyar lira olarak kaydedilmiştir. Stokun milli gelire oranı %18,3 olarak gerçekleşmiştir.

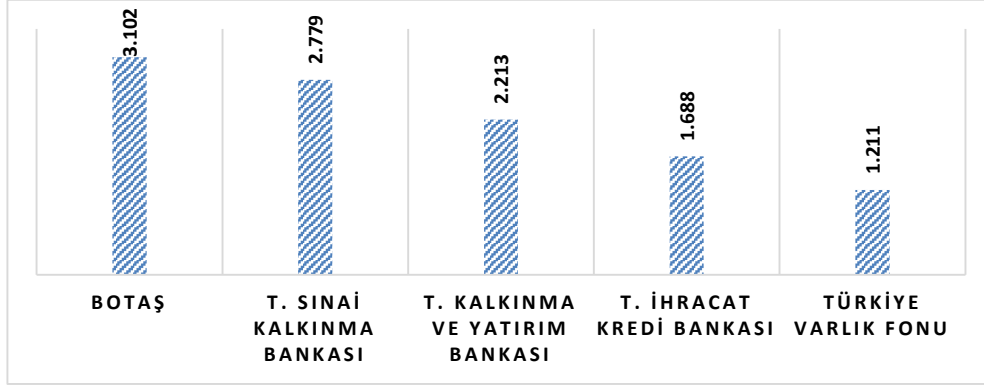
Grafik 9: Kamu Net Borç (2002- 2022, Milyar TL)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Hazine garantili dış borçta ilk beş kurum aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Buna göre BOTAŞ 3,1 milyar dolar ile birinci sırada gelirken onu Türkiye Sınai Kalkınma Bankası 2,7 milyar dolar ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası 2,2 milyar dolar ile izlemektedir.

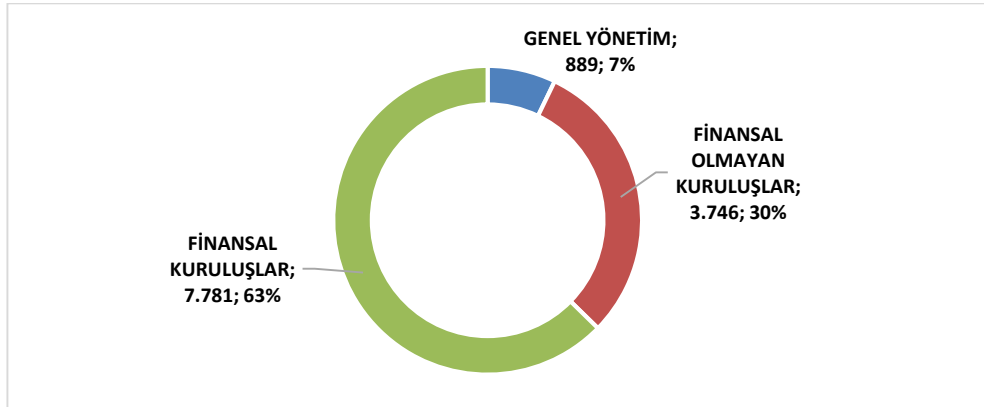
Grafik 10: Hazine Garantili Dış Borçlanmada İlk 5 Kurum (2022, Milyon Dolar)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Hazine garantili dış borcun dağılımı incelendiğinde, finansal kuruluşlar %63 ile zirvedeyken onu finansal olmayan kuruluşlar ve genel yönetim sırasıyla %30 ve %7 ile takip etmektedir. Finansal olmayan kuruluşlar 1 milyar 781 milyon dolar hacminindedir.

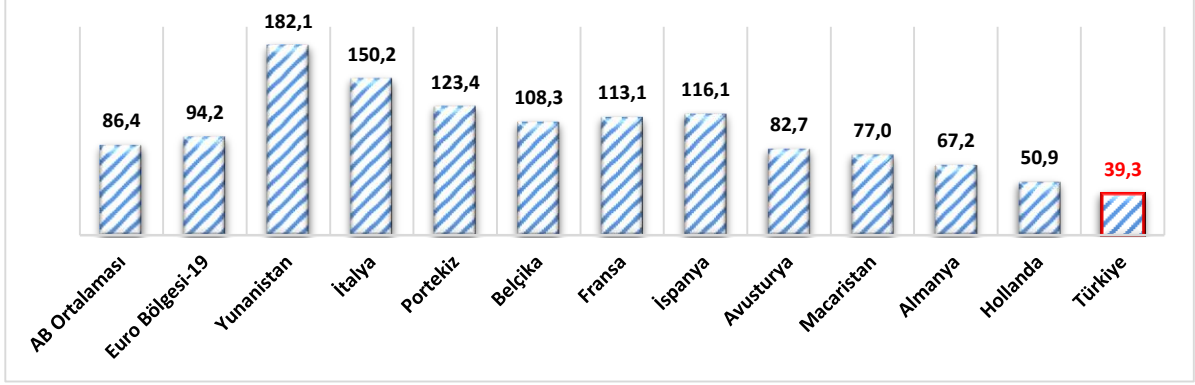
Grafik 11: Hazine Garantili Dış Borcun Dağılımı (2022, Milyon Dolar- %)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim borcu 2022 yılı üçüncü çeyreğine göre 4 trilyon 351 milyar Türk Lira, bu rakamın milli gelire oranı ise % 34,8 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılı ikinci çeyreğinde Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim borcunun gayri safi milli hasılaya göre oranı %39,3 olmuş ve Avrupa ülkeleriyle olan durumu aşağıdaki grafikte verilmiştir. Ortalamanın çok altında olan Türkiye’yi Hollanda %50,9, Almanya ise %67,2 ile takip etmektedir. Türkiye Avrupa’da oranı en yüksek on birinci ülke konumundadır. Ayrıca Maastricht Antlaşmasına göre Avrupa Birliği’ne üye devletlerin fiili kamu borç stoklarının, gayri safi yurtiçi hasıllarına oranının yüzde 60’ı geçmemesi zorunludur. 9 ülke bu anlaşma kriterlerinin sınırını aşmıştır.

Grafik 12: Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Borç / GSYH (2022, %)

Kaynak: Eurostat

5. SONUÇ

Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçları dâhil günümüze kadar olan süreci grafikler ve çeşitli istatistiklerle detaylıca incelenmiştir. Buna göre Türkiye'nin brüt dış borcu 442,8 milyar dolar iken net borcu ise 220,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Brüt dış borcun milli gelire oranı %52,6 iken net borcun milli gelire oranı ise %26,2 olmuştur. Hazine garantili dış borcu ise 15,1 milyar dolara ulaşmıştır. Hazine garantili dış borçlanma da lider kurum 3,1 milyar dolar ile BOTAŞ'tır. Hazine garantili dış borcun dağılımında 7,7 milyar dolar ile finansal kuruluşlar ilk sıradadır. Kamu net borcu ise 2 trilyon 297 milyar dolar olmuştur. Kamu net borcun milli gelire oranı ise %18,3'tür. Avrupa Birliği tanımlı genel yönetim borcu 4 trilyon 351 milyar Türk Lirası olarak gerçekleşirken bu miktarın milli gelire oranı ise % 34,8'dir. Avrupa Birliği ülkelerinin içerisinde on birinci sırada yer alan Türkiye'nin Avrupa Birliği borç ortalamasının oldukça altındadır.

6. KAYNAKÇA

- Uluslararası Para Fonu (IMF)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı
- Türkiye İstatistik Kurumu
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
- Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat)
- Wikipedi
- <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/doviz/turkiyenin-dis-borcu-444-4-milyar-dolar,ULDZepYDNE-pNnbTPb80Ug>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_d%C4%B1%C5%9F_bor%C3%A7_tarihi
- <https://medyascope.tv/2022/09/30/turkiyenin-dis-borcu-4444-milyar-dolar-milli-gelirin-yuzde-537sine-ulasti/>
- <https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiyenin-dis-borc-verileri-acikladi>
- <https://www.mahfiyegilmez.com/2022/07/borclarda-son-durum.html>
- <https://www.hmb.gov.tr/duyuru/31-mart-2022-tarihi- itibariyle-turkiye-brut-ve-net-dis-borc-stoku>
- <https://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-nin-2022-dis-borcu-ne-kadar-turkiye-nin-15182179/>
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/gelismis-ekonomilerde-borc-seviyeleri-alarm-veriyor/2593922>
- <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/external-debt>
- <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/external-debt?continent=europe>
- <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/external-debt?continent=g20>
- <https://www.yenisafak.com/ekonomi/hangi-ulkenin-ne-kadar-borcu-var-turkiyenin-dis-borcu-ne-kadar-3743102>

- 🔗 <https://immib.org.tr/tr/kuresel-borcun-alacaklilari>
- 🔗 <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Kisa+Vadedi+Dis+Borc+Istatistikleri/#:~:text=K%C4%B1sa%20Vadeli%20D%C4%B1%C5%9F%20Bor%C3%A7%20%C4%B0statistikleri%20Geli%C5%9Fmeleri%20%2D%20Ekim%202022,milyar%20ABD%20dolar%C4%B1%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fmi%C5%9Ftir.>
- 🔗 <https://www.alomaliye.com/2022/09/16/kisa-vadeli-dis-borc-istatistikleri-temmuz-2022/>
- 🔗 <https://www.alomaliye.com/2022/11/17/2022-eylul-ayinda-kisa-vadeli-dis-borc-stoku139-5-milyar-abd-dolari-olarak-gerceklesti/>
- 🔗 <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/kisa-vadeli-dis-borc-istatistikleri-aciklandi-701919.html>
- 🔗 <https://www.bloomberght.com/kisa-vadeli-dis-borc-stokunda-yeni-rekor-2301828>
- 🔗 <https://www.globalfirepower.com/external-debt-by-country.php>
- 🔗 <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-by-national-debt>
- 🔗 <https://tradingeconomics.com/turkey/external-debt>
- 🔗 <https://www.usdebtclock.org/world-debt-clock.html>
- 🔗 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_external_debt
- 🔗 <https://databank.worldbank.org/source/international-debt-statistics>
- 🔗 Hangi ülkede ne kadar ABD tahvili var? - Bloomberg HT